

Aicha Vekseth

Leker like barn best?

En utforskning av innvandreres opplevelser av integrering, og kategoriseringens betydning for deres tilknytning til arbeidslivet

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: Samita Wilson

Mai 2023

Aicha Vekseth

Leker like barn best?

En utforskning av innvandreres opplevelser av integrering, og kategoriseringens betydning for deres tilknytning til arbeidslivet

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: Samita Wilson
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Innhold

1. Innledning	2
1.2 Sosialfaglig relevans	2
1.3 Presentasjon av problemstilling	3
1.4 Begrepsavklaring og avgrensninger.....	3
1.4.1 Innvandrere som gruppe	4
1.4.2 Kategorisering.....	4
1.5 Videre oppbygging av oppgaven	4
2. Relevant litteratur og teoretisk rammeverk	4
2.1 Integrering i teori og praksis	4
2.2 Kategorisering.....	6
2.2.1 Direkte og indirekte diskriminering	6
2.2.2 Kategorisering i begrepene vi bruker	7
2.3 Å oppdage hvilke briller man har på.....	8
2.3.1 Verdensbilde som kontekst.....	8
2.3.2 Kritisk refleksjon i sosialt arbeid.....	9
2.4 Teoretisk rammeverk	9
2.4.1 Sosial kapital	9
2.4.2 Bronfenbrenners sosioøkologisme modell	10
3. Metode	11
3.1 Søkeprosessen.....	11
3.2 Kildekritikk.....	12
4. Resultat	13
4.1 Tabell.....	13
4.2 Presentasjon av artiklene	14
4.2.1 Artikkel 1.....	14
4.2.2 Artikkel 2.....	15
4.2.3 Artikkel 3.....	16
4.2.4 Artikkel 4.....	16
5. Diskusjon	18
5.1 Økologiske overganger.....	18
5.2 Kategorisering på mikro-nivå	18
5.4 Kategorisering på makro-nivå:	21
5.5 Kontinuerlig samspill mellom individ og samfunn: sosial kapital.....	23
6. Avslutning	25
Litteraturliste	26

1. Innledning

Økende globalisering og migrasjon har over de siste tiårene ført til tilsynelatende kulturelt mangfold globalt og det vi i Norge gjerne kaller et multikulturelt samfunn (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019). Et tema som det lenge har vært søkelys på politisk, i samfunnet og i sosialt arbeid, er innvandreres tilknytning til arbeidslivet. Arbeid har betydning for både individ og samfunn, og dette ligger til grunn for arbeidslinja som et bærende prinsipp i velferdspolitikken. Integreringspolitikken har i mange år vært bygget på mantraet «Arbeid er nøkkelen til integrering», gjennom en rekke tiltak og programmer i arbeidsrettet oppfølging av innvandrere med omfattende bistandsbehov. Arbeidslinja innebærer en utforming av velferdstjenester som stimulerer folk til å arbeide, og de ulike dimensjonene av rådende politikk skaper ulike spenningsfelt i velferdspolitikken. Til tross for ordninger som sikter mot deltakelse gjennom arbeid, er innvandrere som gruppe overrepresentert når det gjelder arbeidsledighet, fattigdom og en rekke andre sosiale problemer (Halvorsen et al., 2019, s. 273). Levekårs- og fattigdomsproblemer representerer en samfunnsmessig utfordring, ikke bare et individuelt problem (Berg, 2015, s. 251). Integreringsmeldingen (Meld. St. 6 (2012-2013)) understreker at innvandrerbefolkningens situasjon må ses i en bred samfunnsmessig sammenheng.

Glemmestad et al. (2019) viser til argumenter for arbeidslinja, som kompetansesikring og verdiskaping, og motarbeidelse av økning i stønadsmottakere. På den andre siden kan en slik diskurs skygge over en gruppe som ønsker å arbeide, men av ulike grunner havner utenfor arbeidslivet likevel. For mange vil arbeid også være en viktig sosial arena, og oppleves som et gode fremfor å motta trygd eller sosialhjelp. Forskning på temaet har tradisjonelt sett vært basert på forståelser av utfordringer som individuelle, eksempelvis manglende språkkunnskaper, utdanning og yrkesbakgrunn (Midtbøen, 2019). Dette gjenspeiles i lovverket, som legger føringer for arbeidsrettede tiltak og andre velferdsordninger. Nyere forskning viser et kritisk blikk på mantraen «Arbeid er nøkkelen til integrering», og utfordrer rådende føringer politisk, i samfunnet og kunnskapskilder i sosialt arbeid.

1.2 Sosialfaglig relevans

Sosialt arbeid handler om å motarbeide sosiale problemer, som oppstår i forholdet mellom individ og samfunn (Berg et. al., 2015, s. 25). Sosialarbeidere befinner seg ifølge Lipsky (1980) i en posisjon med ansvar for å realisere velferdsstatens mål og idealer. Som profesjonsutøver skal man ved hjelp av faglig skjønn og kunnskap forvalte velferdsstatens

forpliktelser overfor enkeltpersoner (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 31). I prosessen mellom utforming og evaluering av velferdsordninger er flere parter involvert, og til tross for gode ordninger samsvarer ikke alltid visjon med virkelighet (Berg et. al., 2015, s. 23).

Integrering av innvandrere gjennom arbeid er prosesser hvor mange parter er involvert og nye endringer stadig følger av ny kunnskap og endringer i samfunnet. Det siste eksempelet på dette er innføringen av integreringsloven som i 2021 erstattet introduksjonsloven (Integreringsloven, 2020). I spenningsfeltet mellom individ og samfunn, står sosialarbeidere i en posisjon hvor man må forholde seg til lovverket og andre føringer i arbeid med innvandrere for å hjelpe dem i deres tilknytning til arbeidslivet.

Denne oppgaven ser særlig på kategorisering innvandrere opplever, og hvordan ulike kategorisering som skjer bevisst, ubevisst på strukturelt nivå, gruppenivå og individuelt kan ha betydning for deres muligheter i norsk arbeidsliv. Kritisk refleksjon handler om å utforske våre holdninger i sammenheng med praksis, og kan eksempelvis tydeliggjøre hvordan organisering og tilrettelegging av tiltak i stor grad påvirker sosialarbeiderens arbeid, og åpner for alternative måter å se virkeligheten på (Hansen, 2016, s. 161). Bidraget til kunnskapsgrunnlaget og virkelighetsforståelsen i denne oppgaven vil være innvandreres egne opplevelser. Sosialfaglig litteratur vil benyttes for å bedre forstå hvordan rådende føringer politisk, i sosialt arbeid og samfunnet samsvarer med opplevelsene.

1.3 Presentasjon av problemstilling

I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på hvordan innvandrere opplever kategorisering på ulike nivåer i integreringsprosesser. Dette med særlig fokus på bakkebyråkrater, samfunnet, innvandrere mellom hverandre og kategorisering av seg selv. Kategorisering i relevant lovverk vil også bli nevnt. På bakgrunn av funnene i empirien vil jeg diskutere problemstillingen: «*Hvilke implikasjoner har kategorisering av innvandrere for deres tilknytning til arbeidslivet?*»

1.4 Begrepsavklaring og avgrensninger

Oppgaven tar utgangspunkt i opplevelser hos innvandrere som *ønsker* å være i arbeid. I henhold til oppgavens lengdekrav vil jeg ikke gå nærmere inn på psykisk helse og traumer. Det vil vises til andre kategorier som marginaliserte innvandrere kan befinne seg innenfor, eksempelvis kjønn og religion. Overordnet fokus vil dog være på den særlige kategoriseringen

som skjer når individer (tilsynelatende) befinner seg innenfor kategorien «innvandrere». Andre kategorier enkelte innvandrere kan befinne seg innenfor vil også nevnes: kjønn, familie, utdanningsbakgrunn etc.

1.4.1 Innvandrere som gruppe

Denne oppgaven undersøker opplevd kategorisering i arbeidsrettede integreringsprosesser hos individer som befinner seg innenfor kategorien *innvandrere*. Innvandrere er en stor kategori. I 3 av de 4 valgte artiklene undersøkes særlig opplevelser og erfaringer fra introduksjonsprogrammet hvor sosialarbeidere ofte jobber med innvandrere. Her går mange under kategorien *flyktning*. Forskning viser at det er større forskjeller å se ut fra hvilket land man kommer fra, sammenlignet med forskjeller basert på innvandringsårsak (Halvorsen et. al, 2019, s. 273).

1.4.2 Kategorisering

Innenfor temaet kategorisering, inkluderes her prosesser som diskriminering, segregering, assimilering og integrering. Opplevd kategorisering i møte med norsk samfunn, hjelpeapparatet, arbeidsgivere og kategorisering i integreringspolitikken vil drøftes. Begrepet utdypes videre i oppgavens litteratur-kapittel.

1.5 Videre oppbygging av oppgaven

Videre vil jeg i oppgavens teori- og litteraturkapittel gå nærmere inn på integrering i teori og praksis, ulike former for kategorisering og betydningen av kritisk refleksjon i sosialt arbeid. Jeg vil deretter gjøre rede for søkeprosessen for å innhente data om innvandreres opplevelser. I resultatkapittelet vil hovedtrekk i valgt forskning presenteres. I oppgavens diskusjon vil oppgavens problemstilling drøftes i lys av forskningen og eksisterende litteratur. Oppgaven avrundes med avsluttende kommentarer svarer på oppgavens problemstilling.

2. Relevant litteratur og teoretisk rammeverk

2.1 Integrering i teori og praksis

De siste tiårene har innvandring og integrering vært sentrale temaer i norsk politikk og samfunnsdebatt. Integrasjon i politisk sammenheng har tradisjonelt blitt forstått som et forsøk på å skape balanse mellom hva staten anser som felles for majoritet og minoritet, og hva minoritetene kan opprettholde av egne ideer og praksis (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 244).

Ordet integrere betyr å sammenføye til en helhet, eller samordne til en enhet (Dahl, 2015, s. 224). Et eksempel på integrering er innvandrere som tilpasser seg og lærer språk og kulturelle koder i det nye landet, og samtidig forsøker å beholde sin kulturelle bakgrunn og språk (Dahl, 2015, s. 224). Ifølge Dahl (2015) opprettholder innvandrere i slike prosesser forholdet til sin kulturelle og religiøse bakgrunn, samtidig som de aksepterer rettigheter og plikter i det nye landet. Videre understrekes det at integrering er en toveis prosess, hvor vertsamfunnet sitt ansvar er å bidra til at de får tilknytning til skole og arbeid. God integrering forutsetter at ulike grupper knytter bånd, og enkeltmennesker kan bidra ved å ta dem med hjem eller på arrangementer hvor flere møtes (Dahl, 2015, s. 225).

Integrering anses som en to-veis prosess, og et sentralt spørsmål i den innvandringspolitiske debatten har vært hvem som har ansvar for denne tilpasningen. I innvandringspolitikken har prosessen gått ut på at innvandrere skal tilpasse seg, mens vertsamfunnet støtter opp under tilpasningen (NOU 2011: 7). Integrasjonspolitikken har lenge blitt kritisert for å være en tildekket assimilasjonspolitik. (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 245). Assimilering er i grunn et positivt ladet begrep, som betyr å gjøre lik. Innvandrere som kommer til Norge, kan eksempelvis velge å tilpasse seg og adaptere norsk levemåte så raskt som mulig uten å stille kritiske spørsmål (Dahl, 2015, s. 222).

I samfunnsmessig og politisk sammenheng, handler assimilering om at innvandrere oppmuntres eller tvinges til å overta majoritetens ideer og regler. Dersom grupper eller individer forsøker å holde fast på kulturelle særtrekk, mister de muligheten til sosial suksess og inkludering (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 243). I motsetning til integrering, som også innebærer ivaretagelse av kulturell bakgrunn og tilknytning, kan assimilering føre til fornektelse av bakgrunnen, i søket på likhet og tilhørighet hos dem man kommer til (Dahl, 2015, s. 223). Integreringsbarometeret er en årlig rapport som undersøker folkets holdninger til integrering. Resultatene fra undersøkelsene i 2017 og 2019 indikerte at befolkningen i liten grad skilte mellom integrering og assimilering (Brekke & Fladmoe, 2020). Samme undersøkelse fra 2022 viser at befolkningen generelt blir stadig mer positive til innvandring, mens bare to av ti mener at integreringen fungerer bra (Brekke et. al., 2022).

Klassisk assimilasjonsteori bygger på en antakelse om at innvandrere i større grad vil oppleve diskriminering enn etterkommere av innvandrere, siden sistnevnte behersker språket og er strukturelt integrert i samfunnet gjennom utdanning og arbeid. Nyere forskning viser

imidlertid at det ikke er forskjell mellom innvandrere og etterkommere av innvandrere når det gjelder opplevelser av diskriminering i arbeidslivet (Midtbøen, 2019). Midtbøen (2019) viser til mangel på forskning som åpner for sammenligning av de to gruppene, og argumenterer for at det ligger åpne empiriske spørsmål rundt hva drivkreftene rundt diskriminering er, som bør utforskes videre.

2.2 Kategorisering

Ulike mennesker beskriver erfaring forskjellig, og har ulike måter å dele inn verden på. Dette kalles kategorisering (Dahl, 2015, s. 27). Med den kontinuerlige strømmen av inntrykk fra omverdenen, er det nødvendig med kategorisering for at de skal gi mening som skaper grunnlag for handling. Mennesker kategoriserer inntrykk ut fra oppfattede likheter og forskjeller, og hvordan denne prosessen foregår vil variere fra ulike samfunn og individer (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 224). Som mennesker søker vi etter mening, og å innse at man ikke forstår noe gir anledning til å stille nye spørsmål. Stereotypering handler i grunn om å generalisere på et lite grunnlag, og kan hevdes å være en måte å lære på, da kategoriseringen hjelper oss å ordne inntrykk (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 227). Dahl (2015) kaller slike situasjoner for "gyrne øyeblikk" hvor nysgjerrighet kan føre til ny forståelse og kunnskap. Problemer oppstår imidlertid dersom man ikke forstår at man ikke forstår. Her stopper læringsprosessen opp, da man unngår å vurdere gamle konklusjoner i lys av ny tilgjengelig informasjon (Dahl, 2015; Brodtkorb & Rugkåsa, 2019). Med en slik tilnærming til det ukjente blir grunnlaget for å skape mening en annen. Kategorisering basert på manglende forståelse kan ligge til grunn for marginalisering, enten bevisst eller ubevisst.

2.2.1 Direkte og indirekte diskriminering

Direkte diskriminering skjer når formålet med avgjørelser, handlinger eller unnlatelser er å gjøre en person, eller en gruppe, dårligere stilt enn andre i tilsvarende situasjon (Stang & Sveaas, 2019, s. 70). Et eksempel på direkte diskriminering er dersom man på en arbeidsplass sier at man ikke ønsker praktikanter med etnisk minoritetsbakgrunn (Dahl, 2015, 232). Forhindring av slike prosesser reguleres gjennom en rekke lovverk i Norge, som diskrimineringsloven. Diskriminering kan også foregå gjennom mindre synlige prosesser. Indirekte diskriminering går ut på at tilsynelatende nøytrale bestemmelser, betingelser,

praksis, handling eller unnløtelser i praksis fører til dårligere utgangspunkt for enkelte grupper eller personer (Stang og Sveaas, 2019, s. 71). Ifølge Dahl (2015), er man skyldig i indirekte diskriminering dersom man stiller krav eller betingelser som tilsynelatende gjelder for alle, og kravet er slik at kun en liten del av en gruppe kan oppfylle det.

2.2.2 Kategorisering i begrepene vi bruker

Sosialfaglig teori vektlegger søket på helhetssynet som essensielt i møte med mennesker i vanskelige livssituasjoner (Berg et. al., 2015). Når det kommer til arbeid med innvandrere som ønsker en sterkere tilknytning til arbeidslivet, kan dette innebære bevissthet rundt mulig kategorisering i de begrepene vi bruker.

Når vi snakker om variasjonen av mennesker fra ulike land og kulturer, blir Norge gjerne omtalt som et flerkulturelt land. Selv om begrepet også omhandler eksempelvis «barnekultur» og «eldre-kultur», er det særlig innvandringen som har skapt begrepet. Flere har vært kritiske til uttrykk som *det flerkulturelle Norge*, da det er upresist og gir forestillinger om at det finnes noe som er monokulturelt (Dahl, 2015, s. 225). Videre gir slike begreper inntrykk av at man kan trekke skarpe skillelinjer mellom nordmenn og minoriteter, ut fra en antakelse om at hver gruppe har sin egen avgrensede kultur. Ifølge Dahl (2015) vil en dynamisk tilnærming til kulturbegrepet heller fokusere på kulturelle trekk mellom individer i møte med hverandre. En slik tilnærming kan eksempelvis benytte begrepet *mangfold* til fordel for *flerkulturell*. De siste årene har også mangfoldbegrepet blitt problematisert. En rapport som undersøkte arbeidsgiveres holdninger til etnisk mangfold, viser at arbeidsgivere anså etnisk mangfold som positivt for omdømme og relasjoner med kunder og brukere. Ansatte med innvandrerbakgrunn fungerte som et bevis på at virksomheter tar samfunnsansvar og jobber mot diskriminerende praksiser (Andersen & Sterri, 2022).

Sosialt arbeid med etniske minoriteter har lenge vært basert på en forståelse av at det å tilegne seg kunnskap om ulike gruppers kulturelle verdier, normer og praksiser fører til økt kompetanse. Framveksten av det flerkulturelle samfunnet stiller krav til at stadig flere yrkesgrupper utvikler *kulturell kompetanse* og *kultursensitivitet* (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 211). Slike begreper ligger til grunn for forestillinger om at det å tilegne seg kunnskap om andres verdier og holdninger, medfører ferdigheter i å arbeide bedre med dem (s. 184). Det er

imidlertid ikke nok at tjenesteytere har god kjennskap til ulike kategorier av brukere, og hvilke ressurser som er tilgjengelig for å bistå dem. Også kunnskap om individets situasjon, ønsker, kompetanse og ressurser og behov er essensielt for å bygge gode relasjoner (Sagatun red, 2011, s. 153). Med andre ord er kulturkompetanse- og sensitivitet nyttige redskaper, men et overordnet fokus på personen som del av en gruppe kan skygge over individuelle behov og ønsker.

Begreper er nødvendige som redskaper i våre fortolkningsrammer. De siste årene har flere problematisert bruk av *vi* og *dem*, da det kan være vanskelig å fange opp hvem som ubevisst forstås som en del av de to begrepene (Brodkorb & Rugkåsa, 2019, s. 216). Ved å benytte begreper som «vi» og «dem» ligger det implisitt en oppfatning om at noen er innenfor, og noen på utsiden. Så lenge det ikke rokker med våre grunnleggende verdier kan vi akseptere dem, da vi har definisjonsmakten (Berg et. al., 2015, s. 254). Men hva er egentlig *våre verdier*? I overgangen fra ett land til et annet, møter man ikke bare en ny kultur, men en variasjon av kulturer ut fra sine forutsetninger. Kulturvariasjoner finner vi også i ulike aldersgrupper, kjønn, arbeidsplasser og kommuner, for å nevne noen. Ulike individer, grupper, samfunn og systemer har synlige og underliggende verdier som ligger til grunn for avgjørelser som blir tatt på alle nivåer (Askeland et. al., 2011 s. 170).

2.3 Å oppdage hvilke briller man har på

Verdier er både individuelle og kollektive, og kan defineres som mål, idealer og prioriteringer, hvorav sistnevnte handler om hvordan verdiene praktiseres. Alle individer og organisasjoner har skjulte eller underliggende verdier, og når vi ser stor forskjell mellom ord og handling eller verdier og praksis, kan de skjulte verdiene være rådende. Askeland et. al., (2011) vektlegger kritisk refleksjon som det første steget mot endring, om det er individuelt eller ikke.

2.3.1 Verdensbilde som kontekst

Teorien om «symbolsk interaksjonisme» vektlegger tolkning av symboler som grunnleggende i samhandling med andre. Utveksling og tolkning av symboler synliggjøres særlig gjennom språket (Fyrand, 2016, s. 55). Innsikt i hva verbale og nonverbale uttrykk kan bety, kan bidra til å forstå hva som blir sagt og ment. I kulturell kontekst er det samtidig nødvendig å vite noe om underliggende referanserammer, som ifølge Dahl (2015) innebærer verdensbilde, samhandlingsformer, verdier og alt annet som kan være del av fortolkningsrammene i

interkulturell kommunikasjon. Det trekkes frem 3 særlig viktige komponenter for fortolkning i samhandling: verdensbildet, sosiale faktorer og individuelle faktorer. De sosiale fortolkningsrammene kulturelle rammer som forskjellen mellom «vi»-kulturer og «jeg»-kulturer, og faktorer som status og rolle, familie, alder og kjønn (Dahl, 2015). Individuelle faktorer for hvordan vi forholder oss til andre innebærer åpenhet, persepsjon, følelser, sympati og empati.

Dahl (2015) hevder at de fleste tar verdensbildet for gitt, og først blir klar over at vi har det når vi møter andres verdensbilde (s. 240). Vi lærer å tolke verden ut fra de referanserammene vi har, og tilegner oss dermed verdensbildet fra våre omgivelser, nære relasjoner og i samspill med andre. Når mennesker møter hverandre, er det derfor alltid et møte mellom ulike virkelighetsoppfatninger, som kan skape barrierer for konstruktiv samhandling. Å legge til rette for meningsfylt interaksjon for alle parter forutsetter empati og gjensidig interesse, og for å forstå vår egen og andres virkelighet er åpenhet essensielt (Fyrand, 2016, s. 56). Åpenhet ovenfor den andre innebærer en interesse for å forstå deres virkelighet, og åpenhet ovenfor en selv handler i denne sammenheng om refleksivitet og kritisk refleksjon rundt sin egen virkelighetsoppfatning. Kritisk refleksjon innebærer evne til å kritisk vurdere egen virkelighetsoppfatning og hva som ligger bak (Fyrand, 2016, s. 56).

2.3.2 Kritisk refleksjon i sosialt arbeid

Kategorisering har sammenheng med forforståelse, og i profesjonell praksis kan profesjonsutøverens kategorisering få konsekvenser for mulighetene til de man skal hjelpe (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 29). Pågående debatter og politikk påvirker våre oppfatninger og beskrivelser av hvem klientene er, hvilke problemer de har, og hvordan hjelpen skal utføres. Kritisk refleksjon utfordrer til en dypere forståelse av underliggende verdier og teorier som styrer praksis. Det handler om å utforske våre holdninger og handlinger, og hvordan dette henger sammen med det vi gjør i praksis (Askeland et. al., 2011 s.169). Kritisk refleksjon kan eksempelvis tydeliggjøre hvordan organisering og tilrettelegging av tiltak i stor grad påvirker sosialarbeiderens arbeid, og åpner for alternative måter å se virkeligheten på (Hansen, 2016, s. 161).

2.4 Teoretisk rammeverk

2.4.1 Sosial kapital

Sosiale nettverk viser til uformelle relasjoner hvor mennesker er i samhandling med hverandre. Teorier om sosiale nettverk hevder at menneskelig utvikling på godt og vondt skjer

i sosiale forhold, og som ressurser ligger disse relasjonene til grunn for å mestre livets utfordringer (Fyrand, 2016, s. 31-32). Pierre Bourdieu viser til ulike former for kapital som er sentralt også innenfor sosiale nettverk. Sosial, kulturell og økonomisk kapital, er ifølge Bourdieu begreper som henger tett sammen og påvirkes av hverandre. Sosial kapital har en individuell og samfunnsmessig dimensjon, og beskriver nytten vi får av sosiale bånd som en toveisprosess mellom individ og samfunn (Fyrand, 2016, s. 32). Videre understrekes forholdet mellom tillitt og nettverk som sentralt, og begrepet har både en kognitiv og strukturell dimensjon.

Fyrand (2016) viser til den strukturelle dimensjonen av sosial kapital som todelt.

Sammenbindende sosial kapital er en betegnelse på nære og sterke bånd og relasjoner som et resultat av gjensidig tillitt bygget opp over lengre tid. Slike bånd gjelder gjerne familie og nære venner. *Brobyggende sosial kapital* handler relasjoner som er mer distansert fra oss, som kollegaer og fritidskontakter (Fyrand, 2016, s. 32-33). Under sistnevnte dimensjon finner vi et tredje begrep: *linking sosial kapital*, som viser til samhandling basert på normer om gjensidig respekt og tillitt, på tvers av formelle grenser. Eksempelvis interaksjon mellom arbeidsgiver og arbeidstaker (s. 33). Innenfor alle typer samhandling mellom mennesker, er graden av tillitt grunnleggende for å måle sosial kapital. Dette innebærer at vi må forplikte oss til gjensidigheten og tillitten som skapes i samfunnssystemene og i forholdet til samfunnets innbyggere (s. 33).

2.4.2 Bronfenbrenners sosioøkologisme modell

Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell var den en del av kritikken som vokste frem i opposisjon til de individorienterte utviklingsforståelsene som dominerte i samfunnet. Et sentralt begrep i modellen er *økologisk overgang*, som viser til når en person opplever gjennomgripende forandring som resultat av endringer i roller vedkommende har, de arenaer man ferdes på eller begge. Modellen forklarer menneskelig utvikling som en kontinuerlig interaksjon mellom individ og samfunn, og vektlegger hvordan menneske og miljø påvirker hverandre (Fyrand, 2016, s. 40). Den er en systemisk analysemodell, som vektlegger at det kontinuerlige vekselspillet mellom individet og ulike systemer har betydning for individets utvikling. I modellen finner vi fire systemer. I *mikrosystemet* er mennesker vi har direkte kontakt med og samhandler med i ulike sammenhenger, som familie, venner, nærmiljø og skole. *Mesosystemet* består av minst to ulike mikrosystemer og forholdet mellom dem, eksempelvis forholdet mellom hjem og skole. *Eksosystemer* påvirker individets situasjon indirekte, eksempelvis arbeidsplassen til en forelder. *Makrosystemet* innebærer verdier,

tradisjoner, økonomiske forhold, klassestruktur og ideologier som eksisterer i en kultur og påvirker de «lavere» nivåene (Bø, 2000, s. 165). Velferdsstatens verdigrunnlag, politiske føringer og lovverk inngår i makro-systemet.

Fyrand (2016) beskriver modellen som et hjelpemiddel for å få en mer helhetlig forståelse av en problematisk situasjon, hvordan situasjonen har utviklet seg og å klargjøre hvilke nivåer arbeidet bør starte på. Berg et. al., (2015) viser til søket etter en helhetlig forståelse som sentralt i sosialt arbeid. Søket etter helhetssynet kan bidra til å identifisere barrierer og muligheter som finnes på ulike nivåer, selv om man ikke kan få en fullstendig oversikt over alle forhold som påvirker en situasjon. I oppgavens diskusjon vil innvandreres opplevelser av kategorisering på mikro- og makro-nivå drøftes, samt en drøfting av nivåene i samspill med hverandre.

3. Metode

Å bruke en metode innebærer å følge en bestemt fremgangsmåte for å nå et mål. Sosialt arbeid er en samfunnsvitenskapelig gren, og man bruker derfor samfunnsvitenskapelig metode. Innenfor samfunnsvitenskapen benytter man metoder som sikter mot å tilegne seg informasjon om hvordan den sosiale virkeligheten er, hvordan denne informasjonen analyseres og hva den kan fortelle om samfunnet (Johannesen et al., 2016, s. 25). I denne oppgaven benyttes eksisterende forskning som er funnet gjennom innledende, systematisk og supplerende litteratursøk, for å belyse et utvalg av erfaringer innvandrere har med integrering gjennom arbeid. Oppgaven sikter mot å undersøke hvorvidt deres sosiale virkelighet samsvarer med rådende integreringspolitikk, og hvordan politikken, samfunnet og kunnskapsgrunnlag kan skape implikasjoner for deres tilknytning til arbeidslivet.

3.1 Søkeprosessen

I søkeprosessen ble databasen Oria i hovedsak brukt for å finne aktuelle artikler til oppgaven. Her ble det benyttet *inklusions-* og *eksklusionskriterier* for å velge ut kvalitetssikrede artikler med relevans for problemstillingen. Alle artiklene som er utvalgt fra litteratursøkingen er hentet fra Oria, da søkene i denne databasen ga mest relevante treff.

Kriteriene for valg av materiale var at forskningen skulle være dagsaktuell, kvalitativ og basert på innvandreres egne opplevelser i møte med norsk arbeidsliv. I første omgang ble det gjennomført et innledende søk. Søket ble avgrenset til fagfellevurderte artikler og

utgivelsesdato siste fem år. I det innledende søket benyttet jeg søkeordene «innvandrere» og «arbeid» med ulik trunkering, som ga 27 treff. De fleste av artiklene fra det innledende søket var basert på kvantitative data, eller erfaringer fra arbeidsgivere, sosialarbeidere og andre som har erfaringer *med* innvandrere i arbeidslivet. Noen artikler utforsket opplevelser hos etterkommere av innvandrere. Få artikler var basert på innvandreres opplevelser. I oppgaven er en artikkel fra det innledende søket brukt.

Videre i et systematisk søk ble følgende søkeord i hovedsak brukt: «innvandrere», «arbeid», «integrering», «kategorisering», «introduksjonsprogrammet», «egne erfaringer». Det ble gjennomført søk med ordene i ulike kombinasjoner. Dette søket ga videre treff på en artikkel som oppfylte kriteriet om innvandrere selv som informanter, samt med relevans til problemstillingen. Etter en del søk i ulike databaser ble det tydelig at det var mer fruktbart å benytte engelske søkeord. Det ble søkt med ordene: «immigrants» «experiences» «employment» «integration», i tillegg til «Norway» og «Norwegian» for å utelukke forskning gjort i andre land. Søket ga 16 treff på fagfelleverderte artikler de siste fem årene. I oppgaven benyttes en artikkel fra søket. Gjennom søkeprosessen ble det lagt særlig vekt på gjennomgang av sammendrag og resultater i artiklene for å få en bedre oversikt.

3.2 Kildekritikk

Denne oppgaven skal baseres på litteratur som gir troverdig kunnskap. Det innebærer at metoden som brukes skal oppfylle kravene til validitet og reliabilitet. Validitet handler om relevans og gyldighet i det som måles, her i sammenheng med problemstillingen (Dalland, 2020, s. 43). I litteratursøket ble det brukt søkeord som lå nærme problemstillingens tematikk. I vurderingen av artiklenes relevans ble det lagt vekt på om artiklene snakket om samme tema som problemstillingen. Videre ble søket avgrenset til siste ti år. Med tanke på stadige endringer i integreringspolitikk og nye endringer i lovverket, samt forkunnskaper som nevnt i forrige kapittel, har et særlig ønske vært å undersøke hvorvidt dette samsvarer med innvandreres egne opplevelser. Treff fra innledende søk ga inntrykk av at det var gjennomført relativt lite forskning på området, noe samtlige forfattere i valgte artikler også belyser. En rekke artikler med relevans for temaet kunne vært benyttet i oppgaven, dog kun et fåtall basert på innvandreres egne erfaringer. I **teori-** og litteraturkapittelet inkluderes derimot både nyere og eldre forskning, for å få et bilde på styrende forståelser i integreringspolitikk, arbeidslivet, sosialt arbeid og samfunnet for øvrig, og hvordan disse forståelsene kan ligge til grunn for kategorisering. Av generell litteratur på temaene innvandring, integrering og kategorisering er

i hovedsak fagbøker i sosialt arbeid benyttet for å undersøke hvorvidt og i hvilken grad min egen forforståelse henger sammen med erfaringer som presenteres i neste kapittel.

4. Resultat

I dette kapittelet vil jeg presentere hovedtrekk i de utvalgte artiklene fra litteratursøket. Kapittelet fokuserer på innvandrere som ønsker en sterkere tilknytning til arbeidslivet, og hvordan de opplever kategorisering i ulike deler av denne prosessen. Kategorisering i møte med systemet, hjelpeapparatet, samfunnet for øvrig og det etniske nettverket vil belyses.

4.1 Tabell

For å sortere funnene og gruppere temaer i valgt forskning, kan det være hensiktsmessig å benytte en oversiktstabell. Før jeg presenterer hovedfunn i hver enkelt artikkel, gir tabellen under en oppsummering av temaer og metode i forskningen.

Forfatter årstall	Tittel	Metode	Informanter	Formål	Tema
Ims et al. 2021	Immigrants' experiences on integration while attempting to access the labour market: Implications for social work practice	Kvalitativ: Semi-strukturerte Intervjuer gjennomført i 2017-2018 Analyse: IPA	10 med flyktningsbakgrunn bosatt på Vestlandet. Informantene hadde gjennomført minst ett år med introduksjonsprogrammet.	Å undersøke innvandreres opplevelser i prosessen med å finne arbeid, for bedre forståelse av hvordan de opplever integrering	Innvandrere, Integrering, subjektive opplevelser, språkbarriere, inkludering og ekskludering, kulturforståelse, assimilering
Magnussen 2020	Jeg er klar til å bidra: utforskning og utfordring av bakkebyråkraters kategorisering av innvandrere som prøver å	Kvalitativ: Intervjuer i 2016 og kontinuerlig oppfølging av 3	25 kvinner med flyktningsbakgrunn bosatt i Agder. Artikkelen benytter særlig	Å belyse utfordringer flyktninger møter når de prøver å komme i jobb. Vekt på bakkebyråkraters forforståelse og følger.	Kategorisering av flyktninger, forforståelse, fordommer, diskriminering, mistenkeliggjøring,

	komme i jobb i dagens Norge	informanter ut 2020	materiale fra samtaler med "Faiza", en somalisk alenemor		stakkarsliggjøring, integreringsmelding
Badwi et. al. 2017	The importance and limitations of social networks and social identities for labour market integration: The case of Ghanaian immigrants in Bergen, Norway	Kvalitativ: Dybdeintervjuer gjennomført i 2015	med 40 ghanesiske innvandrere (22 menn og 18 kvinner), med ulik tilknytning til arbeidslivet	Å undersøke hvordan oppleve integrering i arbeidslivet Betydningen av sosiale nettverk og sosial identitet i integrering på arbeidsmarkedet.	Arbeidsinnvandring, sosiale nettverk, etnisk nettverk, identitet, individ og gruppe, kategorisering, fordommer
Mozetic 2022	A help or hindrance? Highly educated refugees' perceptions of the role of civic integration programmes in accessing the labour market in Oslo, Malmö and Munich	Kvalitativ: Semi-strukturerte intervjuer gjennomført i 2016-2017	41 høyt utdannede innvandrere i Norge (11), Tyskland (15) og Sverige(15). flyktningbakgrunn, med fullført universitetsgrad Gjennomsnittsalder på 35 år, 31 menn og 10 kvinner	Å undersøke høyt utdannede innvandreres opplevelser av hvordan integreringsprogrammet (og tilsvarende i Tyskland og Sverige) er utformet og hvordan dette påvirker deres deltakelse i arbeidslivet	Arbeidsmarkedsintegrering, høyt utdannede flyktninger, introduksjonsprogram, kategorisering, overkvalifisering, selvidentifisering, individ og gruppe, fordommer, standardisering

4.2 Presentasjon av artiklene

4.2.1 Artikkel 1

Immigrants' experiences on integration while attempting to access the labour market: Implications for social work practice (Ims et. al., 2021)

Et sentralt funn i denne studien, var at språkkunnskaper og forståelse av normer i samfunnet ble ansett som essensielt for å føle seg inkludert i samfunnet (Ims et. al., s. 8). Deltakerne anså kontakt med innfødte som essensielt for å lære og forstå uskrevede regler og språk. I starten av introduksjonsprogrammet og andre integreringsordninger, opplevde mange å bli tatt godt imot, og hadde inntrykk av at disse ordningene var laget for å gjøre overgangen deres så bra som mulig. Med dette positive førsteinntrykket skapte utøvelsen av ordningene forvirring. Norskopplæringen ble skildret som utilstrekkelig i forberedelse til deltakelse i arbeidslivet og sosialt. Deltakernes erfaringer indikerer manglende muligheter til å øve på språk utenfor klasserommet, og lite kontakt med innfødte.

Deltakerne opplevde det vanskelig å bygge relasjoner med innfødte, og følte samtidig at de måtte forklare seg når de tilbrakte tid med venner fra hjemlandet. De møtte ofte på inntrykk av dem som «sultne», «fattige» og stakkarslige flyktninger. Å bli møtt med medmenneskelighet og respekt fra innfødte veiet imidlertid opp for de negative opplevelsene. Samtidig anså mange diskriminering som en uunngåelig del av det å være flyktning, og sa ikke imot slike påstander. Overordnet uttrykte mange takknemlighet, og følte videre at de «måtte» vise takknemlighet i møte med samfunnet.

4.2.2 Artikkel 2

Jeg er klar til å bidra. Utforskning og utfordring av bakkebyråkraters kategorisering av flyktninger som prøver å komme i jobb i dagens Norge. (Magnussen, 2020)

Magnussens artikkel tar utgangspunkt i intervjuer med Faiza, en av informantene. Opplevd kategorisering som skildres her belyser opplevelser hos flere av informantene. Artikkelen diskuterer Faizas erfaringer med å prøve å finne arbeid i Norge, og utfordringer hun opplevde som følge av bakkebyråkraters kategoriseringer av henne.

Bakkebyråkrater som nevnes i artikkelen er ulike saksbehandlere og rådgivere, eksempelvis i introduksjonsprogrammet. Resultatene viser kategorisering basert på utseende, navn, etnisk opphav og språklige ferdigheter, ble antakelser uttrykt i form av stakkarsliggjøring og mistenkeliggjøring eller mistillit. Magnussen belyser videre hvilke konsekvenser slik kategorisering hadde for Faiza og andre informanter.

Artikkelen viser også til hvordan slik kategorisering også er tilstede i politisk sammenheng (integreringsmeldingen), hvor fokuset i stor grad er på flyktningers mangler, lavere

sysselsetting enn majoriteten, og deres relasjoner til «sine egne». Magnussen viser til manglende fokus på konjunkturer i arbeidslivet og eventuell påvirkning på sysselsetting. Magnussen viser også til lovverk og forskrifter, og argumenterer dog med særlig vekt på integreringsmeldingen (2016), som utgangspunkt for rådende forståelser og kategoriseringer som flyktninger opplever i møte med ulike velferds- og integreringsordninger. Kategorisering i velferdsapparatet kan virke som en selvoppfylgende profeti, da redusert tillitt og opplevelse av tilhørighet førte til kategorisering fra flyktingenes side.

4.2.3 Artikkel 3

The importance and limitations of social networks and social identities for labour market integration: The case of Ghanaian immigrants in Bergen, Norway (Badwi et. al., 2017)

Formålet med artikkelen var å belyse hvilken rolle sosiale nettverk og sosial identitet har for integrering på arbeidsmarkedet, og er basert på erfaringer hos innvandrere fra Ghana uten flyktningbakgrunn.

Resultatene viser at deltakerne som i hovedsak støttet seg på det Ghanesiske nettverket, fikk jobber som ikke tilsvarte utdanningsbakgrunn. Deltakerne som fikk bedre arbeid i samsvar med utdanningsnivå og ferdigheter, hadde relasjoner utenfor det etniske nettverket, og veien inn var gjerne gjennom kontakter i utdanningen eller andre innfødte nordmenn som satte dem i kontakt med potensielle arbeidsgivere. Badwi (et. al.) stiller seg kritisk til tidligere forskning, som har vært basert på en forståelse av at vellykket integrering på arbeidsmarkedet i hovedsak handler om individets ferdigheter, utdanningsbakgrunn og språkkvalifikasjoner. Forfatterne argumenterer for at deltakernes evne til å stå i en jobb over lengre tid, i stor grad henger sammen med deres tilknytning til sosiale nettverk utenfor nettverket med samme etniske bakgrunn. Ulike kategorier som individene kan plasseres innenfor, som kjønn, etnisitet, religion og utdanning hadde avgjørende betydning for hvilke sosiale grupper de befant seg innenfor samt deres strategier i ansettelsesprosesser. Språkkunnskaper, forståelse av norsk arbeidsliv og tilhørighet utenfor det etniske nettverket trekkes frem som essensielt for vellykket integrering av innvandrere på arbeidsmarkedet.

4.2.4 Artikkel 4

A help or hindrance? Highly educated refugees' perceptions of the role of civic integration programmes in accessing the labour market in Oslo, Malmö and Munich (Mozetic, 2022)

Artikkelen undersøker høyt utdannede flyktningers opplevelser med integreringsprogrammet (og tilsvarende i Tyskland og Sverige), og hvordan måten slike programmer er oppbygget påvirker deres muligheter for deltakelse i arbeidslivet.

Resultatene i artikkelen indikerer at deltakernes selvoppfatning ikke samsvarte med hvordan de ble oppfattet av andre. I møte med introduksjonsprogrammet, oppfattet deltakerne seg selv som høyt utdannede individer, med ønske om bistand på vei inn i arbeid innenfor sine yrkesfelt. De anså seg selv som ambisiøse og ressurssterke individer, med motivasjon og ønske om å gjøre meningsfullt arbeid innenfor sine yrkesfelt. Deltakerne i Norge og Sverige følte at kategoriseringen av dem som flyktninger, overskygget deres utdanning- og yrkesbakgrunn. I tillegg opplevde de som flyktninger å bli plassert innenfor nye kategorier, som «late» og «dumme» individer som ikke ville lære, og ikke klarte å forsørge seg selv. Også i deltakernes beskrivelser av introduksjonsprogrammets utforming, forklarte mange at de var utformet for å «håndtere» flyktninger som en gruppe, og at deres individuelle bakgrunn, ferdigheter og ønsker lå i skyggen av denne kategoriseringen.

5. Diskusjon

Oppgavens resultatdel belyser noen opplevelser innvandrere har med kategorisering i integreringsprosesser. I dette kapittelet vil jeg diskutere hvordan kategorisering kan påvirke og skape muligheter og barrierer i arbeidslivet. Opplevd kategorisering vil diskuteres ut fra Bronfenbrenners sosioøkologiske modell, med hovedvekt på mikro- og makro-nivå, samt hvordan de ulike nivåene påvirker hverandre. Oppgavens problemstilling lyder som følger: *«Hvilke implikasjoner gir kategorisering av innvandrere for deres tilknytning til arbeidslivet?»*

5.1 Økologiske overganger

Urie Bronfenbrenner bruker begrepet økologisk overgang for å beskrive endringer i menneskers utviklingskår, som medfører tilpasningsutfordringer (Fyrand, 2016, s. 40). For nyankomne innvandrere kan slike endringer være at man er borte fra familie, nettverk og hjemlandet. Å etablere et nytt liv i Norge fører med seg en rekke endringer, som å sette seg inn i og tilpasse seg nye systemer, og omstille seg med tanke på verdisystemer, kulturelle og sosioøkonomiske forhold. For innvandrere kan slike overganger medføre barrierer eller muligheter for utdanning og arbeid. Årsak til innvandring, etnisk bakgrunn, språk og en rekke andre faktorer som har betydning for hvordan en slik prosess utspiller seg hos den enkelte. Tilgjengelig teori og politiske føringer har blitt kritisert for et overordnet fokus på mangler hos innvandrere, som språkkunnskaper og kulturforståelse. Kritikken rettes ikke mot de overnevnte faktorene, heller mot mangelen på empirisk forskning med innvandrere selv i fokus (Midtbøen, 2019). Forskningens bidrag kan fremme et mer helhetlig syn på integrering og innvandrere som gruppe, samt kompleksiteten i prosesser innvandrere befinner seg i på søken etter tilknytning til norsk arbeidsliv.

5.2 Kategorisering på mikro-nivå

Deltakerne opplevde på ulike måter kategorisering på det Bronfenbrenners modell beskriver som mikro-nivået. På dette nivået er individet til stede og i direkte kontakt med andre. Forskingen belyser kategorisering opplevd i møte med bakkebyråkrater, etnisk norske i samfunnet, andre med samme etnisitet og arbeidsgivere.

Informanter fra flere av studiene opplevde en strukturert og positiv velkomst, gjennom støtte- og integreringstiltak fra staten. Den varme velkomsten skapte forvirring i møte med norskfødte, som ofte oppfattet dem som en gruppe med sultne, fattige og hjelpeløse flyktninger (Ims et. al., 2021, s. 8). Krenkende og respektløs oppførsel så ut til å møte dem

jevnlig, og fortellinger fra intervjuene ga inntrykk av at de ikke ville anerkjenne betydningen av slike opplevelser. Magnussen (2020) viser til varierende opplevelser i møte med hjelpeapparatet. Også her skildres opplevelser av saksbehandlere og rådgivere som imøtekommende og samarbeidsvillige etter ankomst til Norge (Magnussen, 2020, s. 66). Videre skildres opplevelser av at de samme rådgiverne ikke hadde tro på deres ambisjoner for utdanning og jobb i Norge. Dette indikerer stakkarsliggjøring ut fra et syn på de somaliske kvinnene som ressursvake, med omsorgsansvar, kultur og religion som skaper barrierer i møte med arbeidslivet (Magnussen, 2020, s. 72).

Gode intensjoner og kulturell kompetanse er ikke i seg selv tilstrekkelig, da kategoriseringen av individet som del av en gruppe kan forsterke antakelser basert på fordommer og overskygge individets ønsker, behov og personlige kvalifikasjoner (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019). Kritisk refleksjon rundt egen forforståelse og mulig underliggende fordommer gjør seg også særlig gjeldende i møte med individer som er del av marginaliserte grupper (Askeland et al., 2016). Kategorisering uttrykt som stakkarsliggjøring hadde betydning for individets selvoppfatning, som videre påvirker deres valg på veien mot arbeidslivet. I Magnussens (2020) studie var den mest fremtredende konsekvensen at veien inn i utdanning og arbeidslivet ble utfordrende uten støtte fra hjelpeapparatet. En informant forklarte at motgang fra rådgivere, saksbehandlere og studieveiledere gjorde prosessen krevende, men det gikk fint fordi det ikke påvirket hennes egen vurdering av sine evner. Hun uttrykte samtidig frustrasjon over at andre kunne gi opp på sine ambisjoner om utdanning på bakgrunn av bakkebyråkraters nedvurdering av deres evner (Magnussen, 2020, s. 70).

Mange møtte fordommer hos mennesker i samfunnet som trodde de var ute etter penger heller enn arbeid (Mozetic et al., 2022; Ims et al., 2021). Informantene anså diskriminering som en uunngåelig del av å være innvandrere, og opplevde det vanskelig å skape langvarige relasjoner med etnisk norske, av flere grunner (Ims et al., 2021, s. 8). I møte med etnisk norske fikk de ofte kommentarer som opplevdes krenkende og stigmatiserende. Kommentarer som «sulter familien din?» og andre uttrykk basert på en forståelse av dem som sultne, fattige og hjelpeløse flyktninger opplevdes forvirrende og nedverdiggende (Ims et al., 2021, s. 8). Innvandrernes tradisjoner med mye sosialt samvær så ut til å skape mistillit hos etniske nordmenn, og de følte at de måtte forklare at mer sosialt samvær ikke hindret dem i å jobbe (Ims et al., 2021).

Mangel på språkkunnskaper som følge av lite inkludering utenfor klasserommet, førte til at de brukte mye tid sammen med andre innvandrere som snakket samme språk (Ims et al., 2021;

Magnussen, 2020). Informantene i studien til Ims et. al. (2021) opplevde at tradisjoner med mye sosialt samvær så ut til å skape mistillit hos etniske nordmenn, og de følte at de måtte forklare at mer sosialt samvær ikke hindret dem i å jobbe. Samtidig oppfattet flere informanter at etniske nordmenn trengte en grunn for å møtes, som virket fjernt for dem. Dahl (2015) forklarer tilhørighet i kollektivistiske og individualiserte kulturer som sentralt for individets fortolkningsrammer. Informantenes fortolkning av etniske nordmenns sosialiseringstendenser kan være preget av kollektivistisk orienterte kulturer, hvor hensynet til det sosiale nettverket står sentralt (Dahl, 2015, s. 252). Våre kulturelle fortolkningsrammer skaper kategorisering som blir grunnlag for vår oppfatning av orden og mening, og det ukjente kan skape usikkerhet rundt hvordan man skal oppføre seg (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 229). Den fremtredende individualiseringen i samfunnet, kan både underbygge og skape forståelse for slike oppfatninger. Mye tyder på at opplevelser av stigmatisering og indirekte diskriminering på innvandreres side, kan komme fra manglende kunnskap, uformell samhandling, mangfold på overflaten og generelt forvirrende begrepsbruk fra høyere hold. Integreringsbarometeret fant i 2019 at befolkningen i liten grad skilte mellom assimilering og integrering. I undersøkelsen fra 2017 var 72% enig i påstanden «Innvandrere må fullt og helt tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier». Ved å omformulere til «Innvandrere må fullt og helt gi opp på sin egen kultur og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier» i 2019, gikk andelen som var enig ned til 25%. Funnene tyder på at mange ikke tenkte over hva det innebar å gi opp egen kultur (Brekke et. al., 2020, s. 109).

Det etniske nettverket som hovedarena sosialt kunne også medføre kategorisering. Magnussen (2020) sin studie forklarte en informant at en programrådgiver i introduksjonsprogrammet ofte var kritisk til henne og andre somaliske kvinner. Andre somaliske kvinner rådet henne til å unngå kritiske uttalelser om livet i Norge, og forklart at da kunne barnevernet ta barna hennes. I Badwi et al. (2017) sine intervjuer med arbeidssøkere fra Ghana fortalte kollegaer med samme etniske opprinnelse at det ikke fantes gode jobber tilgjengelig for dem. Dermed søkte de på arbeid som ikke samsvarte med personlige kvalifikasjoner. Implisitt betydde dette at kvalifikasjoner, tidligere arbeidserfaringer og norskkunnskaper ikke hadde betydning for muligheter i norsk arbeidsliv, og informasjon ble utelatt i jobbsøknader (Bawdi et. al., 2022, s. 31). Forskningen viser også at støtte fra etnisk norske i utdanningssystemet og hjelpeapparatet kan endre en slik nedvurdering av egne evner og muligheter (s. 32). Opplevelsene viser hvordan kategorisering hos profesjonsutøvere kan skape barrierer, og hvordan åpenhet til

fordel for fordommer kan fremme muligheter i norsk arbeidsliv (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 29)

5.4 Kategorisering på makro-nivå:

Deltakerne i Ims et al. (2021) sin studie anså språk som en nøkkel til integrering. Å skape langvarige relasjoner ble videre ansett som fremmede for integrering. De forklarte utforminger av administrative programmer som mangelfulle når det gjaldt deres muligheter for sosial omgang med etnisk norske, og å øve seg på språket utenfor klasserommet. Manglende muligheter her gjorde det også vanskelig å forstå sosiale normer. Samtidig støttet deltakerne den rådende holdningen til arbeid som integreringsarena, som antyder at de har blitt observatører over egen situasjon (Ims et. al., 2021, s. 10). Det argumenteres videre for at manglende anerkjennelse av innvandreres synspunkt og erfaringer har satt dem i denne posisjonen.

Av innvandrere som er i arbeid, er mange overkvalifisert, som vil si at de ikke får arbeid som svarer til sitt utdanningsnivå. Dette gjelder særlig folk fra Asia og Afrika (Halvorsen et. al., 2019. s. 273). Rådende forståelser i samfunnet og politisk, vektlegger språkkunnskaper og kunnskap om norsk samfunnsliv opprettholder forståelser som minimerer innvandrere til nettopp innvandrere som kategori. Barrierene forsterkes av slike forståelser, og hindrer mange i å nå sine ambisjoner. De høyt utdannede informantene i studien til Mozetic (2022) sine opplevelser tyder på strukturer i introduksjonsordninger som kan fremme deltakelse i arbeidslivet, men ikke grunnlag for arbeid som svarer til utdanningsnivå og personlige kvalifikasjoner. Informantene opplevde nedvurderinger fra bakkebyråkraters side, som ikke samsvarte med deres oppfatning av seg selv som høyt utdannede mennesker med motivasjon og ønske om å bidra i samfunnet (Mozetic, 2022).

Forståelsene og fokuset som preger norsk politikk og forskning, bidrar til å gjøre kategoriseringen informantene forteller om forståelig (Magnussen, 2020, s. 73). Som nevnt innledningsvis har mantraet «Arbeid er nøkkelen til integrering» vært grunnlaget for norsk integreringspolitikk. Lovverket skaper rammer for velferdsordninger og integreringstiltak, og forskning viser at innvandrere fremdeles har betydelig lavere sysselsetting enn majoritetsbefolkningen. Med Integreringsloven (2020) er et sentralt mål at flere skal få varig fotfeste i arbeidslivet, og gapet mellom individets bakgrunn og arbeidsmarkedets behov skal fylles. På vei mot dette målet skal tilbudet til deltakerne være likeverdig, som innebærer at for

enkelte vil et sentralt mål være å komme raskt i arbeid, mens for andre vil satsing på formell kompetanse være hensiktsmessig (IMDi, 2022). Vi har vært inne på begreper som *kulturkompetanse* og *kultursensitivitet* kan ligge til grunn for generalisering og videre kategorisering av individer som befinner seg innenfor gruppen *innvandrere* (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 184). Et sterkere individfokus i lovverket og andre føringer kan på en side være et steg i riktig retning. Å gi mer rom for individets egne ønsker, behov og kunnskaper i arbeidslivet viser seg å være positivt både for individ og samfunn (Mozetic, 2022).

På den andre siden kan det se ut som en svært fremtredende årsak til svakere tilknytning til arbeidslivet ikke er tatt i betraktning. Forskning viser at det er lite forskjell mellom innvandrere og etterkommere av innvandrere når det kommer til opplevd diskriminering i ansettelsesprosesser og i arbeidslivet forøvrig (Midtbøen, 2019). Ifølge Midtbøen (2019) har forskjellsbehandling basert på antatt etnisk bakgrunn større betydning for hvilken tilknytning man får til arbeidslivet, enn faktiske kvalifikasjoner og språkkunnskaper har. Dette er i samsvar med tidligere forskning som viser at etnisk bakgrunn har større betydning for deltakelse i arbeidslivet enn innvandringsårsak (Halvorsen et. al., 2019, s. 273). Forskningen som er presentert her fremhever at manglende språkkunnskaper og forståelse av normer i samfunnet, er lite dekkende forklaringer av lavere sysselsetting og overkvalifisering. Snarere tvert imot indikerer funn fra empirisk forskning at nettopp mangel på integrering i form av inkludering i samfunnet og arbeidslivet, skaper barrierer for å lære språk og normer i samfunnet. Det overordnede fokuset på arbeid som veien til integrering, og innvandreres søk etter arbeid, ble i seg selv en barriere for integrering (Ims et al., 2021).

Integrasjonspolitikken har lenge blitt kritisert for å være en tildekket assimilasjonspolitikk (Brodtkorb & Rugkåsa, 2019, s. 245). Formålsparagrafen til Integreringsloven (2021) lyder: «Formålet med loven er at innvandrere tidlig integreres i det norske samfunnet og blir økonomisk selvstendige», videre skal loven bidra til gode norskkunnskaper, kunnskap om norsk samfunnsliv, formelle kvalifikasjoner og varig tilknytning til norsk arbeidsliv (Integreringsloven, 2020, §1). Dersom innvandrere tvinges til å tilpasse seg norsk levemåte så raskt som mulig uten å stille kritiske spørsmål, er det snakk om assimilering, da integrering forutsetter mulighet til å ivareta kulturelle særpreg i denne prosessen (Dahl, 2015, s. 222). I lovverket er det nødvendig å benytte begrepet innvandrere for å forstå hvem loven gjelder for. Det kan likevel se ut som formuleringen indikerer at innvandrere selv har ansvaret. Paragrafens første setning sier ingenting om samfunnets ansvar for å bidra til integreringen, og de følgende faktorene for integrering i andre setning omhandler utelukkende kunnskaper

og kvalifikasjoner innvandrere skal tilegne seg for å bli integrert og oppnå økonomisk selvstendighet. Med en bevissthet rundt muligheten for kategorisering i begrepsbruken, og forskning som viser at begrepene integrering og assimilering ofte forveksles, kunne det vært hensiktsmessig å inkludere en definisjon av integrering i Integreringsloven?

Ims et. al. (2021) mener at det er behov for bredere perspektiver i forståelser av integrering. Det argumenteres for mer effektive tiltak innenfor sosialt arbeid som støtter innvandreres innsats for integrering. I motarbeidelse av individualisert ansvar for integrering, må problematikken på strukturelt nivå videre synliggjøres og utfordres innenfor sosialt arbeid (Ims et. al., 2021, s. 11). I stedet for å anerkjenne ivaretagelse av kulturell bakgrunn som en del av integreringen, kan det overordnede fokuset på rask vei inn i arbeidslivet, forståelse og tilpasning til det norske samfunnet bidra til segregering på den ene siden, eller assimilering på den andre. Fokuset på arbeid som veien til integrering kan med andre ord skape implikasjoner for arbeidsdeltakelse som hemmer integrering og underbygger skillet mellom majoritet og minoritet.

5.5 Kontinuerlig samspill mellom individ og samfunn: sosial kapital

Kollektiv sosial kapital innebærer gjensidig samspill mellom mennesker innenfor sosiale systemer på gruppe-, meso-, og makro-nivå (Fyrand, 2016, s. 33). Innvandrere er en bred gruppe, og integrering som prosess omfatter mange parter. Kompleksiteten gjør det vanskelig å skille mellom erfaringer fra de ulike nivåene.

Høyt utdannede flyktninger opplevde å bli nedkategorisert utfra deres status som flykting, til tross for proaktivitet, motivasjon og ønske om å tilegne seg nødvendige ressurser for å jobbe innenfor sine felt. Mozetic (2022) fremhever viktigheten av å inkludere deres forståelser og erfaringer i videre utvikling av integreringstiltak. En oversimplifisert kategorisering som opplevd hos informantene, forsterker marginalisering istedenfor integrering og deltakelse i arbeidslivet (Mozetic, 2022, s. 16). Badwi et. al. (2018) vektlegger særlig betydning av og begrensninger i sosiale nettverk for barrierer og muligheter, samt valg innvandrere tar i arbeidslivet. I denne studien kom det frem at en sterk tilknytning til det etniske nettverket, og samtidig manglende tilknytning i samfunnet for øvrig, forsterket kategoriseringen og hindret individet i å få arbeid i samsvar med utdanning og annen bakgrunn (Bawdi et. al., 2018, s. 35). Erfaringene i forskningen til Magnussen (2020) synliggjør særlig hvordan styringer og styrende forståelser underbygger og formidler kategorisering, gjennom integreringspolitikk, statistikk og samfunnsforskning. Opplevd kategorisering ga implikasjoner for

utdanningsmuligheter og i arbeidslivet for øvrig, og det argumenteres for videre utforskning og utfordring av slik kategorisering i samfunnsforskning fremover (Magnussen, 2020).

Informantene fremhevet ulike former for kategorisering som betydningsfulle for deres tilknytning til arbeidslivet. Noen anså kategorisering fra bakkebyråkraters side som særlig betydningsfull (Magnussen, 2020), andre opplevde at de største barrierene lå i utforming av velferds- og integreringstiltak (Ims et. al., 2022; Mozetic, 2022). Forskningen indikerer at erfaringer kan ha en rekke årsaker, sannsynligvis sammensatt av flere, og at kategorisering forsterker barrierene innvandrere allerede møter i arbeidslivet på grunn av språk og manglende relevant kunnskap. Forfatterne selv har hatt ulik motivasjon og forkunnskaper for forskningen, som har betydning for hvilke spørsmål man stiller, analyse av materialet og hvilken sammenheng man ser resultatene i. Innvandrere har ulik etnisk bakgrunn, som kan ha betydning for hvilken kategorisering de blir utsatt for (Halvorsen et. al., 2019). Kvinnene med somalisk bakgrunn ble stakkarsliggjort basert på deres religion, kjønn og rolle som mødre (Magnussen, 2020). Hos informantene fra Midtøsten, var opplevelser av mistillit og tydelig vokaliserte fordommer mer fremtredende (Ims et. al., 2021; Mozetic, 2022).

Forskningen viser til stor variasjon i både opplevelser, forståelser og meningsskaping både hos innvandrere, majoritetsbefolkningen, bakkebyråkrater og arbeidsgivere. Som Midtbøen (2019) påpeker indikerer dette et behov for å inkludere innvandreres erfaringer i forskning for å fylle gapet i rådende kunnskap. Som nevnt innledningsvis er innvandrere fremdeles overrepresentert når det gjelder en rekke sosiale problemer, og dette må ses i en bred samfunnsmessig sammenheng (Berg, 2015, s. 251). Sosialfaglig teori bidrar på dette området, men også her ser det ut til at mangel på et brukerorientert materiale skaper. Dessuten må sosialarbeidere som bakkebyråkrater forholde seg til de føringene som ligger til grunn for profesjonsutøvelsen.

Som mennesker skaper vi mening ut fra det vi vet, og uten et helhetlig syn i våre forståelsesrammer av komplekse situasjoner som foregår på flere nivåer og mellom mennesker og systemer med ulike verdi- og kunnskapsgrunnlag, forsøker vi å skape mening ut fra det vi allerede vet (Dahl, 2015, s. 240). Selv om vi ikke kan forstå alle sider av en sak, er søket på helhetssynet grunnleggende i sosialt arbeid (Berg et. al., 2015). Fremveksten av mer erfaringsbasert forskning bidrar til å fylle gapet i kunnskapsgrunnlaget for arbeid med innvandrere (Ims et. al., 2021).

6. Avslutning

Funnene i denne oppgaven forsterker påstanden om at norsk integreringspolitikk lenge har vært en tildekket assimileringpolitikk. Mange av innvandrerne opplevde ekskludering eller mangel på inkludering i det norske samfunnet, og det overordnede fokuset på arbeid som veien til integrering så ut til å skape barrierer fremfor muligheter for innvandrere på det norske arbeidsmarkedet. Informantene i de utvalgte studiene opplevde kategorisering på ulike nivåer, som forsterket allerede eksisterende barrierer i møte med norsk arbeidsliv som innvandrere.

Å svare på hvorvidt like barn leker best, forutsetter at ulike barn får leke sammen.

Innvandrere som klarte å bygge relasjoner med etniske nordmenn, anså dette som særlig betydningsfullt både i arbeidslivet og samfunnet forøvrig. Siden majoritetsbefolkningen ikke omfattes av empirien, er det begrenset hvor mye man kan si om deres opplevelser av samhandling med innvandrere. Undersøkelser viser dog at nordmenn i stor grad er positive til integrering, og at fordommer kan handle om manglende kunnskap og skepsis til det ukjente fremfor fremmedfiendtlighet.

Fra tidligere forskning vet vi at manglende språkkunnskaper og relevant kompetanse skaper barrierer for innvandrere i det norske arbeidslivet. Den nye kunnskapen som er benyttet her, er ikke en erstatning for det vi allerede vet, men heller et bidrag til det som muligens er det største gapet i kunnskapsgrunnet for integrering i Norge – innvandreres egne opplevelser. Mer uformell kontakt, åpenhet og interesse fra majoritetsbefolkningen er viktige forutsetninger for å fremme mangfold på et dypere nivå. Muligheter for å gjennom dette, forutsetter politiske føringer som fremmer integrering fremfor assimilering. For å tilegne seg en bredere forståelse for kompleksiteten i integreringsprosesser, er det nødvendig å se på alle nivåer, og mer erfaringsbasert kunnskap fra de det gjelder kan fremme en mer inkluderende integreringspolitikk på sikt. Politiske føringer fungerer som rammer for sosialt arbeid med innvandrere, og språket i lovverket har betydning for rådende holdninger i samfunnet. I mellomtiden kan et kritisk blikk på rådende føringer og eget kunnskaps- og fortolkningsgrunnlag, åpenhet og nysgjerrighet, og et ønske om å lære noe fra alle man møter være en god start.

Litteraturliste

- Andersen, R. K., & Sterri, E. B. (2022). *Sluttrapport: arbeidsgiveres holdninger til etnisk mangfold*. (Fafo-rapport 2022:27). IMDi.
<https://www.imdi.no/globalassets/veiviseren/sluttrapport-holdninger-blant-arbeidsgivere-til-etnisk-mangfold.pdf>
- Askeland, G. A., Oskarsen, E. M., & Unhjem, G. (2011). Holdninger og handlinger: bevisstgjøring gjennom kritisk refleksjon. I Askeland, G. A. (Red.), *Kritisk refleksjon i sosialt arbeid*. (ss. 168-181). Universitetsforlaget.
- Badwi, R., Ablo, A. D., & Overå, R. (2018). The importance and limitations of social networks and social identities for labour market integration: The case of Ghanaian immigrants in Bergen, Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 72(1), 27–36. <https://doi.org/10.1080/00291951.2017.1406402>
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L.C (2015) Hva er sosialt arbeid?. I B. Berg, I. T. Ellingsen, I. Levin & L. C. Kleppe, *Sosialt arbeid en grunnbok* (s. 19-35). Oslo: Universitetsforlaget
- Berg, B. (2015). Velferd og migrasjon - sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn. I T. I. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok*. (ss. 244- 258). Oslo: Universitetsforlaget.
- Brekke, J.-P., Fladmoe, A., & Wollebæk, D. (2020). *Integreringsbarometeret 2020*. (Rapport 2020:8) Institutt for samfunnsforskning. <https://www.imdi.no/arkiv/arkiverte-publikasjoner/integreringsbarometeret-2020/>
- Brekke, J.-P., & Fladmoe, A. (2022). *Integreringsbarometeret 2022*. (Rapport 2022:6) Institutt for samfunnsforskning. <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2022/integreringsbarometeret-2022/>
- Brodtkorb, E. & Rugkåsa, M. (2015) *Utfordringer for sosialt arbeid i dag*. I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red). *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 299-313). Oslo: Universitetsforlaget
- Bø, I. (2000). *Barnet og de andre*. Otta: Inge Bø og Universitetsforlaget.
- Dahl, Ø. (2015). *Møter mellom mennesker - Innføring i interkulturell kommunikasjon*. (2.utg). Gyldendal.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6.utg.). Gyldendal Akademisk
- Ellingsen, T. I. (Red.). (2015). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Fyrand, L. (2016). *Sosialt nettverk: teori og praksis*. (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Glemmestad, H., Kleppe, L. C. & Frøyland, K. (2019) En sosialfaglig tilnærming til arbeidsinkludering. I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid* (s. 53-68). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Halvorsen, K., Stjernø, S., & Øverbye, E. (2019) *Innføring i helse- og sosialpolitikk*. (7.utg). Universitetsforlaget.
- Hansen, R. (2011) Å oppdage hvilke briller man har på. I Askeland, G. A. (Red.), *Kritisk refleksjon i sosialt arbeid*. (ss. 157-167). Universitetsforlaget.
- Ims, R., Lorås, L., Ness, O., & Finlay, L. (2021). Immigrants' Experiences on Integration While Attempting to Access the Labour Market: Implications for Social Work Practice. *Social Sciences*, 10(4), 121. <https://doi.org/10.3390/socsci10040121>
- Integreringsloven. (2020). Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid.(LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-06-127>
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (5. utg.). Abstrakt forlag.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. Russell SageFoundation. <https://doi.org/10.1177/003232928001000113>.
- Magnussen, M.-L. (2020). «Jeg er klar til å bidra»: Utforskning og utfordring av bakkebyråkraters kategorisering av flyktninger som prøver å komme i jobb i dagens Norge. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(1), 63–75. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2020-01-05>
- Meld. St. 6 (2012-2013). *En helhetlig integreringspolitikk*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-6-20122013/id705945/>
- Midtbøen, A. H., & Kitterød, R. H. (2019). Beskytter assimilering mot diskriminering?: Opplevd diskriminering blant innvandrere og etterkommere av innvandrere i det norske arbeidslivet. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(5), 353–371. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-05-04>
- Mozetič, K. (2022). A help or hindrance? Highly educated refugees' perceptions of the role of civic integration programmes in accessing the labour market in Oslo, Malmö and Munich. *Comparative Migration Studies*, 10(1), 8. <https://doi.org/10.1186/s40878-022-00279-z>
- Stang, E. G., & Sveaass, N. (2019) *Hva skal vi med menneskerettigheter? - Betydningen av menneskerettigheter i helse- og sosialfaglig arbeid*. Gyldendal

